

Svensk politik

Svensk politik. "Bristerna i äldreomsorgen kan sänka välfärdspolitiken"

PUBLICERAD 21:00

Det skulle inte förvåna mig om många med goda ekonomiska resurser nu kommer att köpa sig privata försäkringar med förhoppningen att detta ska ge dem adekvat sjukvård och inte minst ett värdigt slut på livet, skriver Bo Rothstein. Foto: Oliver Berg/TT

DN DEBATT 3/6.

Bo Rothstein: Det är en tragedi att många avlidit på grund av brister i äldreomsorgen som relativt enkelt skulle ha kunnat åtgärdas.

Om inte ett omfattande renoveringsarbete nu kommer till stånd kan det innebära slutet för det sociala kontrakt som den generella välfärdspolitiken i Sverige vilar på.

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

Få en daglig uppdatering med utvalda artiklar som rör det nya coronaviruset.

[Skaffa nyhetsbrev](#)

Sedan 1970-talet har samhällsvetare bedrivit en omfattande forskning om vad som kan förklara de avsevärda skillnaderna i hur pass omfattande välfärdspolitiken är i de utvecklade industriländerna. Bakgrunden till denna forskning var att de generella teorier som fram till dess dominerade den

samhällsvetenskapliga forskningen inte kunde förklara varför vissa av de länder som kunde betecknas som demokratiska marknadsekonomier, eller om man så vill kapitalistiska stater, hade en mycket mer omfattande välfärdspolitik än andra. Dessa teorier menade att den samstämmiga ekonomiska utvecklingen i dessa länder skulle tvinga fram likartade former av välfärds- och socialpolitik.

Empiriskt visade detta sig inte stämma alls. I vissa länder, till exempel i USA, inriktades välfärdspolitiken på att främst hjälpa "de fattiga" medan resten av befolkningen fick tillgodose sina behov av till exempel sjukvård via olika privata arrangemang. I andra länder, främst där kristdemokratiska partier dominerade som till exempel i Tyskland, blev välfärdspolitiken starkt segmenterad på så vis att olika sociala grupper hade olika slags system.

I åter andra länder, främst de nordiska, kom generella offentligt finansierade program som riktade sig till hela eller väldigt breda befolkningsgrupper att dominera. De senare visade sig klart mera framgångsrika både i att råda bot på utbredd fattigdom men också i att vara mera effektiva eftersom man inte behövde bygga upp omfattande administrativa system för att hantera vilka medborgare som var berättigade till vad.

Olika förklaringar till dessa stora skillnader har presenterats under åren. Under lång tid pekade man på att förklaringen låg i hur starkt arbetarklassen var organiserad i fackliga organisationer som var kopplade till socialdemokratiska partier. Efterhand har emellertid kraften i denna politiska förklaring tunnats ut, inte minst därför att de nordiska länderna i huvudsak behållit sina generella system trots att man de senaste årtiondena ingalunda kommit att styras enbart av socialdemokratiska partier.

Att kommunernas intresseorganisation utövat påtryckningar på ansvariga myndigheter för att minska kravet på skyddsutrustning för personalen och att dessa myndigheter då har vikit ner sig är ingenting annat än ett rättsligt och moraliskt haveri för den offentliga förvaltningen i Sverige.

En annan vanlig förklaring var att i länder med en etnisk homogen befolkning var det lättare att få politiskt stöd för en generell välfärdspolitik medan detta var svårare i mera etniskt splittrade länder som till exempel i USA. Inte heller denna förklaring har visat sig riktigt hålla måttet i takt med att sammansättningen av befolkningen i de nordiska länderna ändrats .

Ytterligare en vanlig förklaring var att detta handlade om skillnader i de grundläggande normerna om vikten av social solidaritet i olika länder. Tillgängliga surveyundersökningar ger emellertid inte något övertygande stöd för detta.

Vad som i stället visat sig ha alltmer bäring för att förklara dessa skillnader i social- och välfärdspolitik är hur människor har kommit att uppfatta det sociala kontraktet i deras samhällen. Ett socialt kontrakt kan förstås som en inofficiell överenskommelse mellan medborgarna och staten. Medborgarna ställer upp på att betala en viss del av sina inkomster i skatt och staten utfäster sig att för dessa medel leverera olika "nyttigheter". Dessa kan skifta från att enbart handla om rättssäkerhet, försvar och viss infrastruktur till att också omfatta sådant som pensioner, sjukvård, utbildning och äldreomsorg.

I många utvecklingsländer är således viljan att över huvud taget betala skatt väldigt låg, men inte för att man är mindre solidarisk med sina medmänniskor utan för att man, oftast på goda grunder, misstror sin stats möjligheter att kunna leverera dessa slags nyttigheter på ett adekvat och kompetent vis. Här är oftast den omfattande korruptionen av avgörande betydelse.

I andra länder, inte minst i Latinamerika men också i USA, är medelklassen ofta ytterst ovillig till skatter som ska finansiera offentliga program eftersom man, igen på goda grunder, uppfattar att till exempel offentliga skolor och äldreomsorg håller väldigt låg kvalitet.

I många utvecklingsländer är således viljan att över huvud taget betala skatt väldigt låg, men inte för att man är mindre solidarisk med sina medmänniskor utan för att man, oftast på goda grunder, misstror sin stats möjligheter att kunna leverera dessa slags nyttigheter på ett adekvat och kompetent vis.

Kruxet är att om man inte får med medelklassen så räcker inte skattemedlen till för att bygga ut och öka kvaliteten i de offentliga programmen. Därmed är man inne i en ond spiral. De offentliga programmen håller låg kvalitet men man kan inte göra något åt detta eftersom den grupp som skulle ha ekonomiska förutsättningar för att bekosta en förbättring av verksamhet, det vill säga medelklassen, inte ställer upp just på grund av att man uppfattar kvaliteten på verksamheten som undermålig.

I generella välfärdsstater som de nordiska bygger det sociala kontraktet på en tämligen omfattande kedja av tillit. Medborgarna måste lita på att staten förmår ta in tillräckligt med skatter för att finansiera verksamheten och att beskattningen sker på ett någorlunda likvärdigt och rättvist sätt. De måste också lita på att staten förmår förvalta dessa väldigt stora resurser på ett ansvarsfullt sätt och att medlen verkligen används till det de är avsedda för. Till detta kommer att de måste kunna lita på att när de (eller deras närstående) blir sjuka eller sköra av ålderdom så får de vård och omsorg av hög kvalitet.

Slutligen måste man kunna lita på att omvårdnaden sker på ett acceptabelt och kompetent vis, till exempel att bemötandet sker med respekt för den enskildes integritet och värdighet. Faller

någon del av denna komplicerade tillitskedja så faller förmodligen också hela systemet.

Det är här som man har anledning att frukta för vad som kommer att ske i Sverige när nu så svåra missförhållanden i äldreomsorgen har lagts i dagen. Det i jämförelse med våra nordiska grannländer katastrofala utfallet av coronaepidemin för de som varit föremål för äldreomsorgen förskräcker.

Man kan bland många vittnesmål citera även landets statsepidemiolog Anders Tegnell som uttalat att han anser vad som skett vara "förskräckligt" och att vad som skett avslöjar omfattande brister i denna verksamhet.

Det förtjänar att framhållas att även om det i många kommuner varit privata företag som på kontrakt har haft att utföra verksamheten så är det likväl kommunerna och Socialstyrelsen som har ansvaret för att kvaliteten i äldreomsorgen upprätthålles. Att kommunernas intresseorganisation utövat påtryckningar på ansvariga myndigheter för att minska kravet på skyddsutrustning för personalen och att dessa myndigheter då har vikit ner sig är ingenting annat än ett rättsligt och moraliskt haveri för den offentliga förvaltningen i Sverige.

Tragedin med så många som av allt att döma har avlidit på grund av brister i verksamheten, som relativt enkelt skulle kunna ha åtgärdats, ställer frågan om det sociala kontrakt som underbygger den generella välfärdspolitiken i Sverige kommer att överleva. Det skulle inte förvåna mig om många med någorlunda goda ekonomiska resurser nu kommer att köpa sig privata försäkringar med förhoppningen att detta ska ge dem adekvat sjukvård och inte minst ett värdigt slut på livet. Därmed kommer de sannolikt att ställa sig frågan varför de ska "betala två gånger". Parallellt med att förtroendet för den offentliga omsorgen går i kvav så kommer skatteviljan att sjunka. Om inte ett omfattande renoveringsarbete kommer till stånd kan detta innebära slutet för det sociala kontrakt som den generella välfärdspolitiken i Sverige vilar på.

DN Debatt. 3 juni 2020

Debattartikel

Bo Rothstein, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet:

"Bristerna i äldreomsorgen kan sänka välfärdspolitiken"

TEXT

Bo Rothstein, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet
